14.9.2020 EOAK/5915/2020

Eduskunta
Lakivaliokunta
lav@eduskunta.fi

Viite: HE 110/2020 vp (kokous pe 18.9.2020 klo 9.15)

Lausunto hallituksen esityksestä laiksi oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta ym.

Lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kirjallista lausuntoa otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta (tietovarantolaki). Laki korvaisi nykyisen oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain (372/2010).

Esitän pyydettynä lausuntonani kunnioittavasti seuraavaa.

Rekisterit ja rekisterinpitäjät

Oikeushallinnon valtakunnallinen tietojärjestelmä, jota ehdotetun lakimuutoksen jälkeen alettaisiin kutsua valtakunnalliseksi tietovarannoksi, muodostuu käytännössä useasta teknisesti erikseen pidetystä rekisteristä ja osajärjestelmästä. Valtakunnallisia järjestelmiä, joista ei ole säädetty erikseen, ovat esimerkiksi Ritu, Sakari ja Tuomas.

Esimerkiksi Sakarin (rikosdiaari- ja asiankäsittelyjärjestelmä) käyttötarkoituksena on syyttäjäyksiköiden ja käräjäoikeuksien rikosasioiden käsittely ja asianhallinta sekä asiakirjatuotanto. Tietyn tuomioistuimen Sakariin on pääsy niillä kyseisen tuomioistuimen henkilöstöön kuuluvilla, joille on annettu käyttöoikeudet Sakariin. Käräjäoikeudet voivat lisäksi tarkistaa supistetulla kyselyllä Sakarista, onko niille vireille tulleen asian vastaajalla asioita avoinna muissa käräjäoikeuksissa. Järjestelmän tekninen rakenne on tuomioistuinten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella ja käyttöohjeet tulevat Oikeusrekisterikeskuksesta (ORK). Nykyistä lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 102/2009 vp, s. 15, 20, 21) mukaan ORK:n oikeus ohjeiden antamiseen perustuu sen asemaan rekisterinpitäjänä.

Ajatus omaksi rekisteriksi yksiköityvästä valtakunnallisesta tievarannosta, joka koostuisi useasta ”loogisesta tietojärjestelmästä” (HE s. 5), jotka voisivat muodostua useammasta tietoteknisestä rekisteristä, on rekisterinpitäjän vastuun ja virkavastuun kohdentamisen kannalta käytännössä liian epäselvä. Jos ORK ohjeistaa sen, miten esimerkiksi Sakarissa ja Tuomaksessa toimitaan ja määrää myös teknisen toimintaympäristön sisällön, sitä on vaikea pitää muuna kuin rekisterinpitäjänä riippumatta siitä, mitä toimintoa (valtakunnallista tai paikallista) Sakarissa tai Tuomaksessa kulloinkin käytetään. Ajatus siitä, että ORK olisi rekisterinpitäjä vain siltä osin kuin tuomioistuimissa käytetään valtakunnallista toimintoa eli valtakunnallista tietovarantoa, on keinotekoinen ja liian teoreettinen käytännön vastuukysymyksiä silmällä pitäen.

Olen jo asian aikaisemmassa valmisteluvaiheessa antamassani lausunnossa, samoin kuin apulaisoikeuskansleri, kiinnittänyt huomiota rekisterinpitäjälle kuuluvien velvollisuuksien kohdentumisen epäselvyyteen tietovarantoon sisältyvien henkilötietojen käsittelyyn liittyen. Kannanottoni keskeinen sisältö on selostettu hallituksen esityksen sivulla 17.

Henkilötietoja käsitellään yleisissä tuomioistuimissa nykyisin pääasiassa Sakari-, Tuomas- ja Ritu-järjestelmissä ja tulevaisuudessa lähinnä vain AIPA-järjestelmässä. Hallintotuomioistuimissa on jo käytössä HAIPA-järjestelmä. Mainituissa järjestelmissä olevat tiedot kuuluvat voimassa olevassa tietojärjestelmälaissa ja ehdotetussa uudessa laissa tarkoitettuun tietovarantoon, joka ei siis teknisesti ole oma järjestelmänsä eikä sinne tallenneta suoraan henkilötietoja, vaan tiedot tulevat mainituista tuomioistuinten käytössä olevista järjestelmistä.

Tuomioistuimet ilmoittavat tietosuojaselosteissaan rekisterinpitäjäksi tietovarannossa tapahtuvan henkilötietojen käsittelyn osalta kunkin tuomioistuimen, mutta myös ORK ilmoittaa omassa tietosuojaselosteessaan itsensä valtakunnallisen tietojärjestelmän rekisterinpitäjäksi. Tietosuojaselosteet viittaavat yhteisrekisterinpitotilanteeseen ja vaikuttaisi siltä, että rekisteröity voisi käyttää oikeuksiaan suhteessa kumpaankin rekisterinpitäjään. Nyt kysymyksessä olevassa esityksessä on kuitenkin lähdetty siitä, että kysymys ei ole yhteisrekisterinpitotilanteesta. Tätä näkemystä on perusteltu esityksen sivulla 6 seuraavasti:

> ”Vaikka oikeushallinnon viranomaisten omat rekisterit sisältävät osin samoja henkilötietoja kuin valtakunnallinen tietojärjestelmä, kyse on erillisistä rekistereistä.”

ORK:n julkaisemassa oikeushallinnon valtakunnallista tietojärjestelmää koskevassa tietosuojaselosteessa ja selosteessa käsittelytoimista (dnro 137/07.01/2018) on todettu seuraavaa:

> ”Oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän tiedot on rekisteröity sähköisesti tuomioistuinten asianhallintajärjestelmiin, oikeusaputoimistojen asianhallintajärjestelmään (Romeo), rikosasioiden käsittely- ja asianhallintajärjestelmään (Sakari), syyttäjän rangaistusmääräyssovellukseen (RM-sovellus), tuomioistuinten asiankäsittelyjärjestelmään (Tuomas), tuomioistuinten kyselykäyttöjärjestelmään (Kyösti), tuomiolauselmasovellukseen (TL-sovellus), tuomiorekisteriin (Tuore), rikostuomiosovellukseen (RITU), raportointijärjestelmään (SAP BusinessObjects) sekä aineistopankkijärjestelmään (AIPA).”

Vaikuttaa siis siltä, että kysymyksessä olevaan tietovarantoon sisältyvä henkilötietojen massa muodostuu edellä mainituissa järjestelmissä olevista henkilötiedoista ja että henkilötietoja käytännössä teknisesti käsitellään nimenomaan mainituissa järjestelmissä, olipa käsittelijä ORK, tuomioistuin tai muu taho.

Nyt kysymyksessä olevalla hallituksen esityksellä on liittymäkohtia eduskunnan muutettuna hyväksymään hallituksen esitykseen HE 2/2020 vp, jota alkuvuonna käsiteltiin lakivaliokunnassa. Asiassa oli kysymys muun ohella suojelupoliisin ja pääesikunnan yhteisrekisterinpidosta. Mainitussa hallituksen esityksessä mainittiin esimerkkinä yhteisrekisterinpitotilanteista nyt kysymyksessä oleva oikeushallinnon valtakunnallinen tietojärjestelmä (s. 12–13):

> ”Termiä yhteisrekisterinpitäjä ei ole käytetty Suomen lainsäädännössä, mutta yhteisrekisterinpitotilanteita on tosiasiallisesti useassa oikeusministeriön hallinnonalan laissa. Esimerkiksi laissa oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä (372/2010) tietojärjestelmän ylläpitoon liittyvät tehtävät on säädetty eri viranomaisen vastuulle kuin muut tyypillisesti rekisterinpitäjälle kuuluvat tehtävät. Kyseistä lakia ei ehdoteta muutettavaksi tässä esityksessä. Sen säännöksiä arvioidaan erillisen säädöshankkeen yhteydessä.”

Lakivaliokunta arvioi mietinnössään (LaVM 2/2020 vp, s. 3) rekisterinpitoon liittyvien vastuiden jakautumista pääesikunnan ja suojelupoliisin välillä tavalla, joka voisi soveltua myös käsillä olevaan epäselvään tilanteeseen.

Nyt kysymyksessä olevassa hallituksen esityksessä mahdollisen ORK:n ja tuomioistuinten tai ORK:n ja oikeusministeriön yhteisrekisterinpidon arvioinnin osalta on ilmeisesti jostain syystä päädytty aiemmasta hallituksen esityksestä poikkeavaan näkemykseen siitä, liittyykö nyt kysymyksessä olevaan valtakunnalliseen tietovarantoon tosiasiallisia yhteisrekisterinpitotilanteita.

Laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta 7 §

Ehdotetun lain 7 §:n mukaan ORK toimisi tietovarannon rekisterinpitäjänä, mutta oikeusministeriö huolehtisi tietovarannon kehittämisestä ja käyttöpalvelujen järjestämisestä.

Tuomioistuinlain 19 a luvun 2 §:n 2 momentin 3 kohdan (673/2016) mukaan nykyisin on kuitenkin niin, että Tuomioistuinviraston tulee huolehtia tuomioistuinten tietojärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä. Vastuu on siis siirtynyt tältä osin oikeusministeriöltä Tuomioistuinvirastolle. Kun tietovaranto koostuisi edellä todetuin tavoin tuomioistuinten tietojärjestelmissä olevista tiedoista ja niihin liittyvistä katseluyhteyksistä, herää kysymys, mitä jaettu vastuu paitsi ORK:n ja tuomioistuinten myös oikeusministeriön ja Tuomioistuinviraston välillä käytännössä tarkoittaa.

Kun Tuomioistuinvirasto vastaa esimerkiksi AIPA:n kehittämisestä ja kun mainitussa järjestelmässä olevat tiedot tulevaisuudessa muodostavat kysymyksessä olevassa tietovarannossa olevista yleisiä tuomioistuimia koskevista tiedoista valtaosan, jää epäselväksi, millainen kehittämis- ja ylläpitorooli oikeusministeriöllä olisi ja miten se suhteutuisi Tuomioistuinviraston rooliin sekä ORK:n rooliin rekisterinpitäjänä.

Rekisterinpitoon liittyvien vastuiden jakautumista on hyödyllistä arvioida esimerkiksi sellaisen käytännön kysymyksen avulla, joka ilmeni ratkaisemassani kanteluasiassa EOAK/923/2018. Asiassa oli kysymys henkilötietojen käsittelyyn liittyneistä Tuomas-järjestelmän teknisistä puutteista, jotka on sittemmin korjattu. Koska käräjäoikeudella ei ollut mahdollisuuksia muuttaa Tuomas-järjestelmän teknisiä ominaisuuksia, vastuu henkilötietojen virheelliseen käsittelyyn johtavasta järjestelmävirheestä ei voinut kuulua käräjätuomarille tai käräjäsihteerille vaan pikemminkin rekisterinpitäjälle, joka nähdäkseni oli ORK. Asia hoidettiin sittemmin kuntoon Tuomioistuinviraston toimesta.

Nyt kysymyksessä olevan hallituksen esityksen mukaan rekisterinpitäjänä edellä kerrotussa tilanteessa olisi kuitenkin ilmeisesti pidettävä käräjäoikeutta, vaikka se ei voisi tehdä järjestelmän tekniselle heikkoudelle mitään. Kun järjestelmien kehittämisestä ja ylläpidosta ehdotuksen mukaan vastaisi oikeusministeriö, ORK:lle ei ilmeisesti hallituksen esityksen mukaan jäisi juuri mitään vastuuta virheellisestä henkilötietojen käsittelystä – ei ainakaan sitä vastuuta, joka rekisterinpitäjälle tietosuoja-asetuksen mukaan kuuluu. Vastuun kohdentamisen kannalta tilanne on epäselvä. Hallituksen ehdotuksen tavoitteissa mainitaan (s. 15), että ehdotetut säännökset selkeyttäisivät ORK:n oikeuksia ja velvollisuuksia. Tässä tavoitteessa ei nähdäkseni ole onnistuttu.

Esityksessä ehdotetaan tietovarantolain 12 §:ään säännöstä, jonka mukaan tuomioistuin voisi hakea esiin ja käyttää (siis käsitellä henkilötietoja) valtakunnallisesta tietovarannosta toisen tuomioistuimen tallentamia ratkaisutietoja ja -asiakirjoja salassapitosäännösten estämättä silloin, kun tietojen katselu on tarpeen lainkäytön yhtenäisyyden varmistamiseksi. Tämä tapahtuisi edelleen toisen tuomioistuimen järjestelmään kohdistuvan teknisen katseluyhteyden välillä, vaikka tällaista mainintaa ei enää sisällytettäisikään lakiin.

Jos tuomari etsii oman tuomioistuimensa ratkaisuja Ritusta tai Tuomaksesta vastaavanlaisessa jutussa, jonka ratkaisua hän parhaillaan itse valmistelee, hallituksen esityksen logiikan mukaan hän ilmeisesti silloin käsittelee henkilötietoja rekisterissä, jonka rekisterinpitäjä on hänen oma tuomioistuimensa. Jos hän käsittelee muiden tuomioistuinten Ritussa tai Tuomaksessa olevia vastaavia ratkaisuja samassa tarkoituksessa, hän ilmeisesti hallituksen esityksen logiikan mukaan toimisi valtakunnallisessa tietovarannossa eli rekisterissä, jonka rekisterinpitäjänä olisi ORK eikä toinen tuomioistuin. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus olisi kuitenkin tuomarin kannalta sama: mallien ja ennakkopäätösten etsiminen tai esimerkiksi rikoslain 7 luvun 6 §:ssä tarkoitettujen samaan konkurrenssiin sisältyvien ratkaisujen tarkastelu. Arvailtavaksi jää, miten samassa tarkoituksessa toteutettu Ritussa ja Tuomaksessa asioiminen voi kuulua yhtäältä ORK:n ja toisaalta kunkin tuomioistuimen oman rekisterinpidon alaisuuteen riippuen siitä, tarkastellaanko oman vai toisen tuomioistuimen tietoja, ellei kysymys ole yhteisrekisterinpidosta. Rekisterien identifioiminen ja yksilöinti sekä oikean rekisterinpitäjän löytäminen saattaa tällaisessa tilanteessa olla vaikeaa tuomarille, mutta vielä vaikeampaa se on rekisteröidylle henkilölle, joka haluaa toteuttaa oikeuksiaan.

Ehdotetun lain 1 §:n mukaan kysymys on lainkäyttöasioiden käsittelyä palvelevasta tietovarannosta, josta tuomari lain 8 §:n mukaan saisi tietoja vireillä olevan asian ratkaisemiseksi ja lain 12 §:ssä mainitun oikeuskäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi. Tarkasteltiinpa tietovarantoa teknisinä osina (Ritu, Tuomas, Sakari ja eri tuomioistuimet) tai kokonaisuutena, tietomassan käyttötarkoitus ainakin tuomioistuinten kannalta on sama. Ajatusrakennelma yhdestä isosta rekisteristä, jonka osat ovat itsenäisiä rekistereitä, ei nähdäkseni voi perustua rekistereiden erilaiseen käyttötarkoitukseen.

Tietosuoja-asetuksen ja sitä täydentävän kotimaisen lainsäädännön käsitteistössä henkilötietojen käsittelyyn liittyvät vastuut liitetään ennen muuta rekisterinpitäjänä toimimiseen. Rekisterinpitäjän – tai yhteisrekisterinpitotilanteissa rekisterinpitäjien – tunnistaminen on sen vuoksi valvonnan ja vastuun kohdentamisen kannalta ratkaisevaa. Voidakseen toteuttaa oikeuksiaan rekisteröidyn henkilön on tiedettävä, mikä tai mitkä tahot vastaavat rekisterinpitäjän tehtävistä.

Rekisterinpitäjän vastuu liittyy paitsi rekisterinpitäjän itse suorittamaan myös rekisterinpitäjän toimeksiannosta suoritettuun henkilötietojen käsittelyyn. Rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän roolien ja vastuiden eroja ja heidän keskinäisen suhteensa järjestämistä on tietosuoja-asetuksessa säännelty tavalla, joka helpottaa oikean vastuunkantajan löytämistä käytännön ongelmatilanteissa. Rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän käsitteellinen erottaminen toisistaan auttaa käytännössä erottamaan ne, jotka viime kädessä vastaavat tietosuojasta rekisterinpitäjän ominaisuudessa, niistä, jotka ainoastaan toimivat henkilötietojen käsittelijöinä rekisterinpitäjän lukuun ja joilla on tähän liittyen rekisterinpitäjää rajoitetumpi vastuu.

Rekisteröidyn henkilön oikeudet määräytyvät tietosuoja-asetuksen mukaan. Tällaisia oikeuksia ovat muun muassa oikeus saada tieto henkilötietojen käsittelystä, henkilön oikeus tutustua itseään koskeviin henkilötietoihin sekä henkilön oikeus epätarkkojen ja virheellisten henkilötietojen oikaisemiseen tai poistamiseen.

Jos tuomioistuin kirjaa vaikkapa vasta käräjäoikeusvaiheessa nimetyn uuden asian osallisen henkilötiedot väärin Sakariin ja Rituun, tiedot ovat automaattisesti väärin myös valtakunnallisessa tietovarannossa. Jos rekisteröity henkilö pyytää ORK:tä rekisterinpitäjänä oikaisemaan vireelliset henkilötiedot, se todennäköisesti siirtää pyynnön käräjäoikeuteen. Jos rekisteröity henkilö haluaa tietää, mikä taho toimii virheellisen henkilötietojen käsittelyn suhteen vastuullisena rekisterinpitäjänä, on epäselvää, mitä hänelle ehdotetun lain perusteella pitäisi vastata.

Tietosuoja-asetuksen 26 artiklan mukaan yhteisrekisterinpitäjät määrittelevät ”keskinäisellä järjestelyllä läpinäkyvällä tavalla” kunkin rekisterinpitäjän vastuualueet. Rikosasioiden tietosuojalain 16 §:n 1 momentin mukaan yhteisrekisterinpitäjien tulee sopia keskinäisestä vastuunjaostaan, jollei vastuunjaosta ole säädetty laissa. Laissa säätämistä puoltavat perustuslaissa säädetyt hallinnon lainalaisuus ja julkisuusperiaate. Myös perustuslakivaliokunta on katsonut perustuslain 12 §:n 2 momentissa turvatun julkisuusperiaatteen ja perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetyn julkisen vallan käytön lakiperustaisuuden vaatimuksen edellyttävän, että yhteisrekisterinpitäjyyttä koskevasta sääntelystä käy selkeästi ilmi esimerkiksi tiedon luovuttamiseen toimivaltainen viranomainen (ks. PeVL 7/2019 vp, s. 6–7).

Oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että viranomaiset ja julkista tehtävää hoitavat yksityiset tahot noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeusasiamiehen tehtävän kannalta on olennaista, että säännöksistä löytyy riittävän täsmällinen ja ennakoitava vastaus siihen, mikä kulloinkin on virkavelvollisuuden sisältö ja mikä viranomainen tai virkamies velvollisuuden täyttämisestä vastaa. Kysymys on keskeisesti perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetystä hallinnon lainalaisuuden periaatteesta. Perustuslakivaliokunta on etenkin perusoikeuskytkentäisen sääntelyn yhteydessä pitänyt välttämättömänä, että toimivaltainen viranomainen ilmenee laista yksiselitteisesti (PeVL 21/2001 vp, s. 4) tai muuten täsmällisesti (PeVL 47/2001 vp, s. 3).

Laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta 12 §

Lakiehdotuksen 12 §:n 1 momentin mukaan oikeushallinnon viranomainen saa salassapitosäännösten estämättä hakea esiin ja käyttää toisen oikeushallinnon viranomaisen ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnalliseen käsittelyjärjestelmään tallettamia tietoja. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi käräjäoikeudet pääsevät toistensa Ritu-, Sakari- ja

Tuomas-järjestelmiin niille annetun teknisen käyttöyhteyden tai muun teknisen rajapinnan avulla. Näin tehdessään ne eivät kuitenkaan hallituksen esityksen logiikan mukaan asioisi toistensa rekistereissä vaan ORK:n rekisterinpitäjänä hallitsemassa valtakunnallisessa tietovarannossa.

Kumottavaksi ehdotetun oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain 12 §:n antaa ehdotettua uutta säännöstä paremman kuvan tosiasiallisen toiminnan luonteesta. Kumottavaksi ehdotetussa säännöksessä nimenomaan todetaan, että kysymys on *”toisen oikeushallinnon viranomaisen ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään*” luodusta *”teknisestä käyttöyhteydestä”.*

Edellä siteerattujen ilmaisujen poistamista laista selitetään hallituksen esityksessä (s. 24) sillä, että *”muutos selkeyttäisi sitä, että kyse on oikeudesta käyttää tietovarantoon tallennettuja tietoja, eikä toisen oikeushallinnon viranomaisen oman rekisterin tietoja.”* Käytännössä mikään ei kuitenkaan muuttuisi ja tuomari tai muu toimija luulisi edelleen hakevansa tietoja toisen tuomioistuimen järjestelmästä.

Hallituksen esityksen sivulla 10 on todettu, että valtakunnallisen tietovarannon käytössä olisi tulevaisuudessakin kysymys nimenomaan siitä, että yhden tuomioistuimen käytössä oleviin järjestelmiin luodaan katseluyhteys muillekin tuomioistuimille, mutta katseluyhteys voitaisiin rajoittaa järjestelmässä oleviin tuomioihin ja päätöksiin eikä pääsyä kaikkiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin olisi. Henkilötietojen katselu eli ”käsittely” tapahtuisi siten nähdäkseni samanaikaisesti tietyn tuomioistuimen rekisterissä ja myös valtakunnalliseksi tietovarannoksi kutsutussa rekisterissä – käytännössä näkymä olisi yksi ja sama ja henkilö saattaisi perustellusti kuvitella asioivansa vain tuomioistuimen rekisterissä. AIPA ja HAIPA kysyisivät katseluyhteyttä käynnistettäessä katselun käyttötarkoitusta, joka olisi kummankin rekisterin osalta sama.

Useiden erillisten rekisterien teoreettista konstruktiota parempi vaihtoehto olisi se, että tietovaranto kaikkinensa katsottaisiin yhdeksi rekisteriksi, jolla olisi monta rekisterinpitäjää. Ehdotettu sääntely ja sille esitetyt perustelut jäävät joka tapauksessa hallituksen esityksessä epäselviksi, joten olipa ratkaisu mikä tahansa, asiaa olisi vähintäänkin esityölausumilla vielä selvennettävä. Oikean vastuutahon ja oikean rekisterinpitäjän löytäminen ei saa olla vaikeaa.

Ehdotetun säännöksen mukaan korkein oikeus, korkein hallinto-oikeus ja Syyttäjälaitos saisivat salassapitosäännösten estämättä (edelleen) hakea esiin ja käyttää tuomioistuin- ja syyttäjäntoiminnan suunnittelua ja seurantaa varten tietoja, jotka syyttäjät tai tuomioistuimet ovat tallentaneet raportointi- ja tilastointijärjestelmään.

Arvailtavaksi jää, miksi korkeimmalla oikeudella tai etenkään korkeimmalla hallinto-oikeudella, jossa syyttäjät eivät edes asioi, tulisi ol-

la pääsy tietoihin, joita syyttäjät ovat tallentaneet raportointi- ja tilastointijärjestelmään.

Laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta 16 §

Menettely, jolla mahdollistetaan myös henkilön nimeen perustuvien, journalistista tarkoitusta varten tehtyjen tietopyyntöjen keskittäminen ORK:een, helpottaisi sekä tiedotusvälineiden että tuomioistuimien työtä ja edistäisi tiedotusvälineiden ja sitä kautta muiden tahojen mahdollisuuksia saada tietoja tuomioistuinten käsittelemistä asioista ja ratkaisuista mahdollisimman yksinkertaisella tavalla. Ehdotus on kannatettava.

On kuitenkin todettava, että journalistinen tarkoitus ei ole määritteenä helppo – nykyisin kuka tahansa voi kirjoittaa esimerkiksi erilaisille avoimille nettipalstoille ja kutsua kirjoittelua journalismiksi. Tästä huolimatta journalistiselle tarkoitukselle ei nähdäkseni tulisi pyrkiä asettamaan laatukriteereitä.

Laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta 18 §

Ehdotetun oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta annetun lain 18 §:n mukaan ORK:n olisi poistettava henkilötiedot ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä sekä diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisesta käsittelyjärjestelmästä kymmenen vuoden kuluessa siitä, kun ”asia on ratkaistu”.

Kun poistovelvollisuus koskee vain henkilötietoja ja tuomioistuimen ratkaisuun liittyy muitakin tietoja, esimerkiksi rikosnimikkeitä, rangaistustietoja ja lainkohtia, herää kysymys jääkö tietovarantoon poistoajan jälkeen vielä jotakin tietoa ja voidaanko jäljelle jäävää tietoakin vielä etsiä ja käsitellä. Mikäli kysymys ei olisi varsinaisesta tietojen poistamisesta vaan siitä, että esimerkiksi teknisen katseluyhteyden kestoa rajoitetaan automaattisesti siten, että yli 10 vuotta vanhoja ratkaisuja ei voida katsoa, ei laissa tulisi käyttää ilmaisua ”tietojen poistaminen”.

Kun esimerkiksi käräjäoikeuden, hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisut muodostavat kokonaisuuden, jossa ylemmän oikeusasteen ratkaisuissa arvioidaan alemman asteen ratkaisua, olisi johdonmukaista, että yhden ratkaisuketjun kaikki ratkaisutiedot säilyisivät tietovarannossa yhtä kauan.

Jos käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta eikä hovioikeus myönnä jatkokäsittelylupaa, käräjäoikeuden ratkaisu saa lainvoiman samaan aikaan kuin hovioikeuden ratkaisukin eli mahdollisesti vasta, kun korkein oikeus hylkää valituslupahakemuksen. Olisi erikoista, jos pohjaratkaisun eli käräjäoikeuden tuomion tiedot poistuisivat järjestelmästä aikaisemmin kuin kyseistä ratkaisua koskevat ylempien oikeuksien ratkaisujen tiedot. Ehdotettu poistoaikojen laskemisen alkaminen aina kunkin ratkaisun tekopäivästä ei siis johtaisi tältä osin

järkevään lopputulokseen. Tässä suhteessa nykyinen sääntely, jossa poistoaika lasketaan ratkaisun lainvoimaiseksi tulemisesta, on ehdotettua järjestelyä parempi.

Lisäksi on huomattava, että muutoksenhakutuomioistuimissa asian ratkaisupäivä ei ole sama asia kuin ratkaisun antopäivä vaan mainittujen päivien välinen aika voi olla kuukausia tai enemmänkin. Tähän terminologiseen seikkaan lainvalmistelussa ei liene kiinnitetty huomiota. Lainkohdan perusteluissa mainitaan ratkaisun antopäivä (ratkaisu voidaan myös julistaa, jolloin sitä ei anneta), mutta ehdotetun säädöstekstin mukaan aika alkaa kulua siitä, ”kun asia on ratkaistu”. Nämä ilmaisutavat eivät vastaa toisiaan. Esimerkiksi korkeimmassa oikeudessa asia ratkaistaan esittelystä istunnossa, mutta ratkaisu annetaan vasta myöhemmin konsepti- ja taltiokierron jälkeen.

Lopuksi

Vaikka kysymys näyttäisi olevan vain ehdotetuista teknisistä muutoksista nykyisiin säännöksiin, erityisesti EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkaminen ja siihen liittyvä rekisterinpitäjän vastuun korostuminen antavat nähdäkseni aiheen tarkastella ehdotettua sääntelyä rekisterinpitäjän vastuun ja yleisen virkavastuun kohdentumisen kannalta yleisemminkin. Tämä on laillisuusvalvojan näkökulmastani tärkeää senkin vuoksi, että tietosuoja-asetuksen 55 artiklan mukaan tietosuojavaltuutetun toimivalta ei kata tuomioistuinten lainkäyttötehtäviin liittyvää henkilötietojen käsittelyä. Näin ollen nyt kysymyksessä olevan toiminnan laillisuutta valvovat nähdäkseni ainoastaan oikeusasiamies ja oikeuskansleri. Tosin edellä mainitussa ORK:n tietosuojaselosteessa valvovaksi viranomaiseksi on kuitenkin ilmoitettu tietosuojavaltuutetun toimisto yhteystietoineen. Ilmeisesti tämäkään kysymys ei siis ole täysin selvä.

Siihen minulla ei ole huomauttamista, että ORK:n johtajan virkanimike muutettaisiin johtajasta ylijohtajaksi, joskin pidän tätä asiaa toisarvoisena edellä esiin nostamiini seikkoihin verrattuna.

Minulla ei ole huomauttamista esitetyn säätämisjärjestyksen suhteen.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asiahallintajärjestelmässä.